

TROLLEBERG ligger ett par km väster om Lund. Det hette i äldre tid "Vaerpinge" och omnämnes första gången i ett gåvobrev 1123, då en man vid namn Guthserk skänkte gården och dess mölla vid Höjeå till biskopsstolen i Lund. Värpinge gård låg vid ett strategiskt viktigt vadställe över ån och var redan 1331 befäst. Den belägrades under kung Karl Knutssons härjning i Skåne 1452, varvid den också intogs och brändes. Gården stannade i domkyrkans ägo fram till reformationen 1536, då den indrogs till danska kronan.

År 1572 lämnades Värpinge som vederlag till fru Görvel Brahe, född Sparre, för en mängd ärvda norska gårdar, som hon lät danska kronan överta för att de inte skulle falla i svenska händer. Fru Görvel överlevde både sina tre äkta män och sitt enda barn och skänkte därför 1601 alla sina egendomar i Sverige, Skåne och Halland till Christian IV, som hon också gjorde till sin universalarvinge. Hon tillbringade sina sista år på Börringekloster, som hon fått i förläning på livstid. (Om Görvel Fadersdotter Sparre berättas mera under Torup.)

Värpinge köptes senare av riksrådet och befallningsmannen på Malmöhus Otte Thott till Näs (nuv. Trollenäs), äldre son till "skånske kungen" Tage Ottesen Thott. Han dog 1656.

Hans arvingar sålde vid tiden för "Skaanes Tab" egendomen till Peder Winstrup, den siste danske och den förste svenske biskopen i Lund. Denne hade tillträtt ämbetet 1638 och var en av de mest betydande danska biskoparna på sin tid. Han var en självmedveten man med retorisk begåvning, diplomatisk skicklighet, stor lärdom och framstående organisationsförmåga. Så länge biskopsdömet var danskt, förfäktade han med glöd de danska intressena och gjorde sig känd för sina antisvenska utfall. Efter Skånes övergång till Sverige slöt han lika bestämt upp på den svenska sidan. Härför belönades han 1658 av Karl X Gustaf med svenskt adelskap och namnet Himmelstierna (!) och erhöll Lundagård som förläning. Winstrup utarbetade de första organisationsplanerna till ett universitet i Lund, vilka förverkligades först 1666. Vid försvenskningen av de forna danska landskapen höll han sig märkligt nog i bakgrunden. Detta gjorde att han kom i motsatsställning till den svenska högadeln och 1666 försökte Karl XI:s förmyndarregering få honom avsatt, men lyckades inte finna några bindande bevis för hans illojalitet. Under sina sista levnadsår skötte han i all stillhet sitt biskopsämbete och sysslade med teologiska studier.

Vid hans död 1679 ärvdes Värpinge av dottern Anna Maria Winstrup, som var gift med majoren Casper von Böhnen av en urgammal pommersk adelssläkt. Deras äktenskap blev barnlöst och efter hustruns död gifte von Böhnen om sig med friherrinnan Magdalena Ranck, som födde honom två söner. Casper von Böhnen dog 1698. Hans änka ingick nytt gifte med generallöjtnanten friherre Reinhold Rehbinder. Denne förvaldade Värpinge för de omyndiga bröderna von Böhnen, av vilka den ene, Ludvig Gustaf, senare köpte Råbelöv och den andre, Svante Casper, övertog Värpinge. Om den sistnämnde har J.C. Barfod en del att förtälja i "Märkvärdigheter rörande skånska adeln". Von Böhnen hade "genom vårdslös hushållning och yppig levnad" satt sig i sådan skuld hos överstelöjtnanten Fredrik Trolle till Näs att han fick överlåta Värpinge till denne för en ganska ringa köpesumma. Barfod fortsätter: "Det berättas, att då överstelöjtnanten Trolle tillika med sin svåger, den rike herr Malte Ramel, en gång varit hos von Böhnen på stort kalas och bal på Värpinge och dessa herrar vid avresan därifrån talade om den där rådande härlighet, har Trolle i synnerhet berömt musiken, då Ramel frågat, om han hörde, 'huru violinerna sade: Värpinge går bort, Värpinge går bort.'" Efter försäljningen till Fredrik Trolle bosatte sig von Böhnen på den lilla sätesgården Vanstatorp, som också ingått i arvet efter biskop Winstrup, och där dog han 1763.

Värpinge säteri var vid denna tid en ansevärd gård och omfattade 26 frälsehemman, 32 torp samt 3 kvarnar vid den förbiflytande Höjeå. Mangården var byggd av korsvirke och bestod av en stor karaktärsbyggnad med två flyglar, allt i en våning. I ladugården fanns fyra korsvirkeslängor och en grundmurad spannmålsbod och invid denna låg en bakgård med ett par hus. Till gården hörde en stor trädgård med mer än 200 fruktträd.

Fredrik Trolle hade inlett sin bana som officer vid Södermanlands Äntergastbataljon, varifrån han tog avsked med överstelöjtnants grad för att ägna sig åt skötseln av fädernegården Näs. Genom sitt giftermål med den rika Brita Ramel fick han ytterligare några egendomar och möjligheter till nya

godsförvärv. När han övertog Värpinge var han en av de största jordägarna i Skåne. Fredrik Trolle framstår som en duglig och framsynt person med socialt samvete, om än mycket bördstolt. På sina gods införde han nya bruksmetoder, som höjde böndernas levnadsstandard, och han byggde skolor åt böndernas barn hundra år före den obligatoriska folkskolan. Han uppförde nya byggnader på flera av sina egendomar, varvid han gärna sparade på ståten i mangården till förmån för praktiska ladugårdshus.

Eftersom Värpinges gamla sätesbyggnad inte ansågs ståndsmissig, uppfördes det nuvarande corps de logiet, som i järnkrampor bär Fredrik Trolles och Brita Ramels initialer och året 1786. Det skall ha ritats av Carl Hårleman och består av en tvåvånings tegelbyggnad med högt valmtak och med kraftigt profilerad taklist, mittfronton och ett mellan våningarna på fasaderna löpande putsband. Till mangården hör också två friliggande envåningsflyglar i tegel, även de med valmtak, av vilka den äldsta bär året 1779.

Av Värpinge och andra gods stiftade Fredrik Trolle fyra stora fideikommiss, som han vid sin död 1770 efterlämnade till sin sonson och sina tre döttrar. Godsnamnen skulle alla börja på Trolle och fideikommissinnehavaren skulle till sitt namn lägga Trolle-namnet och fick inte gifta sig med någon ofrälse. 1768 bytte Värpinge därför namn till Trolleberg.

Fideikommisset Trolleberg tillföll dottern Hilla Birgitta, som var gift med majoren greve Fredrik Wachtmeister af Johannishus. Hon dog 1808 och hennes son riksdrotsen greve Carl Axel Trolle-Wachtmeister tillträdde då som fideikommissarie. Han efterträddes vid sin död 1810 av sonen Hans Gabriel, vilken 1830 fick konungens tillstånd att överflytta fideikommissrätten från Trolleberg till Ljungby, som därefter skulle bära namnet Trolle-Ljungby. Trolleberg kom ändå att stanna inom släkten Wachtmeister och övertogs 1871 av Hans Gabriel Trolle-Wachtmeisters son Axel Knut, som dog 1907. Medan ägarna residerade på Trolle-Ljungby var Trolleberg från 1850 utarrenderat och stod tidvis obebott. 1951 inlöstes huvudgården av nuvarande ägaren, förre riksdagsmannen greve Knut Wachtmeister af Johannishus, som är sonsons sonsons sonson till fideikommissets första innehavare. Han lät 1957-61 göra en genomgripande renovering av corps de logiet. Godset omfattar ca 300 hektar.

Trolleberg är inte tillgängligt för allmänheten.

Källa: Sylve Åkesson, Skånska slott och herresäten